

Mogoče je, dajati sodnikom visoke plače le, ako jih ni veliko in mi se čudimo s kako majhnim številom sodnikov na Angleškem in v Severni Ameriki izhajajo in kako velike okraje imajo ti sodniki. V Ameriki je pogosto en sodnik za več okrajev, v katere hodi on soditi.

To vse pa je le mogoče, ako je naloga sodnika res edino le soditi. Zapuščinske, varstvene, eksekutivne, konkurzne stvari, eksproprijacijsko postopanje, zemljiškopravne stvari, trgovski register, sodne poravnave, navadne tožbe, kolikor se rešijo s kontumačno ali priznalno sodbo, vse manjše sporne zadeve, morali bi pustiti posebni justični upravi, katere bi seveda morali izvrševati juridično izobraženi uradniki. Če se vse to sodnikom odvzame, mogel bi tudi pri nas en sodnik z enim pisarniškim uradnikom biti sodnik za več okrajev in to bi omogočilo tako visoko plačo, da bi zamogla res privabiti na sodniška mesta izborne in izkušene juriste. Za denarne žrtve, katere bi dala naša država v ta namen, nam ne bode nikdar žal, kajti je in bo ostalo zmeraj res, da je v vsakem državnem življenju red in miren razvoj države odvisen od zakonitega in nepristranskega postopanja državnih organov povsod in zoper vse. Le v državi, katera štiti pravico nad vse, so sodišča tiste skale, na katerih se razbijajo strasti in spori državljanov tudi v najburnejših časih in na katerih stoji trdno država.

Ne pozabimo in ne pustimo nikdar izpred oči, da je pravičnost podlaga dobre države!

Kazensko pravosodstvo na bojnem polju.

Univ. prof. dr. Metod Dolenc.

(Dalje in konec.)

Sedaj naj sledi še obris temeljnih načel glede vpoštevanja dejanja, storilca in dokazov v kolegijih sodnikov, sestavljenih na prej označeni način. Da ostane v tem oziru le pri ob-

risu, skoraj ni drugače, če se pomisli, da do kakšne statistike glede judikature v svetovni vojni vsaj mi pač ne pridemo!

Vojaška kazniva dejanja se ocenjujejo vseskozi strogo. Stroga ocena se znači tu za tisto pojmovanje stvarnega položaja, ko pride pri objektivno enakovrednih dokazih spričo imponderabilij relativno večkrat do potrditve vprašanja o krivdi, kakor do zanikanja istega vprašanja. Samo tiste vojaške delikte, ki vsled svoje vsakdanjosti učinkujejo topo in so, dejal bi stalni pojavi kot posledice dolge vojne, n. pr. svojevoljne odstranitve, pregreški zoper red in strah, presoajo sodniki vojaškega stanu milejše. Nadalje se stroga ocena rada ublaži, kar je posebno značilno, celo pri vojaški deliktih, kadar gre za zločin, ki je nanj postavljena smrtna kazen. V tistih časih (1914—1916), ko so bile nagle sodbe (preki sodi) nekako na dnevnem redu — med časom veljavnosti naredbe vrh. pov. R No 128.551 je bilo veliko manj ukazov za nagle sodbe — vplivala je pretnja smrtne kazni na psiholajškega sodnika zavirajoče, skoraj bi rekel, otrplo, osobito ako je bilo znano, da je pristojni poveljnik pripadnik najstrožje struje in da dá izrečeno smrtno kazen kaj rad — izvršiti. V takih slučajih je imel pouk avditorjev, da treba vprašanje glede krivde samo zase po zakonu rešiti, da je kazen le zakonita posledica, — kajpada nasprotni učinek. Sveti strah pred veličanstvom smrti vodi pač do prisvaje pomilostitvene pravice! „Ne, tega ne dopustim, da bi se ga streljalo, sem nasprotnik smrtne kazni!“ je izjavil en ali drugi sodnik — in enoglasnosti, predpisane za naglo sodbo, ni bilo. Tako močno je vplivala bojazen pred smrtno kaznijo, da so izšle v naglih sodbah, kjer se smrtna kazen po zakonu ne sme izreči, n. pr. pri starosti zločinca pod 20 leti, gladko enoglasne obsodbe, čeprav je bilo vprašanje glede krivde v primeri z naglimi sodbami ob zakonito predpisani smrtni obsodbi zamotanejšje, in težje rešiti. Štatistika o obeh vrstah naglih sodb bi v tem oziru pokazala gotovo prav čudne podatke! —

Poizkus glede prisegolomilnega namena pri dezertacijah in pa glede naimena, izbaviti svoj odpust iz službe, pri samopoškodbah se znači za pravcato probatio diabolica, presoja teh vprašanj od strani lajiških sodnikov pa za najjasnejše spričevalo o tem, ali so kos sodniškemu poslu. V splošnem je to ispričevalo bilo dobro; lajiški sodniki kažejo dobro razumevanje in precejšno

samostalnost. Določila zakona (§ 183 voj. k. z.), „da bi se za vedno odtegnil službi“ je tako splošno razumljivo, da doseže jurist le malo častne opazke o svojem stanu, ko bi hotel lajiku dopovedati, da je „za vedno“ enako pojmu „trajno“, kakor je to vojaški kasacijski dvor v nekaterih, ne v tisku (pač pa — v naredbah za avditorje) objavljenih slučajih izvajal. Popolnoma pa bi se izjalovil poskus, če bi se hotelo pripraviti lajiškega sodnika do naziranja, da je po zakonu tudi dezertacija — k četam na fronto iz zaledja mogoča! — Tudi to je vojaški kasacijski dvor neštetokrat trdil.

Nadaljni delikt, ki vzbuja, rekli bi, skoraj vsakokrat pomisleke pri lajiških sodnikih, pa je grdo ravnanje viših zoper nižje v medsebojnem službenem razmerju po §-u 289 a voj. k. z. Da so določila tega paragrafa precej nejasna, ni dvoma. Ali na to se je kolikor toliko že v naprej oziralo in pod obtožbo so prihajali le taki reati, pri katerih se je dal dejanski stan lahko pod § 289 a voj. k. z. subsumirati. Toda — celi delikt kakor tak sodnikom iz vojaškega stanu ni po godu, ker so vojaki-častniki precej splošno naziranja, da bi se povelja brez brahialne pomoči javaljne izvajala, odnosno, da se kaznivi čini, pri katerih se zasači storilec in flagranti, najbolje na licu mesta z brahialno kaznijo odpravijo, ker se s tem na eni strani storilca obvaruje strožje kazni na drugi strani pa — izogne sitnim pisarijam. Radi zakonite določbe „v medsebojnem in nasprotnem službenem razmerju“ pa pride večkrat do tega, da se stavi dva tri ali še več slučajev pod obtožbo po §-u 289 a voj. k. z., a v dokazilnem postopanju se odkrha en ali drugi moment (medsebojnost, oz. nasprotnost službenega razmerja) baš pri krutejših brahialnih dejanjih, dočim kakšna verbalna žaljenja vendar le ostanejo v medsebojnem in nasprotnem službenem razmerju. Posledica je, da se morajo krutejša dejanja subsumirati, recimo kakor pregrešek po § 680 voj. k. z., — proste žalitve z besedo — pa ostanejo hudodelstva. Da to lajikom noče iti v glavo in da se jurističnim „premetenim“ interpretacijam posmehujejo, je raz stališče lajika prav lahko umljivo.

Enako je pri mnogih drugih vojaških deliktih, ki se dostikrat pripete, pa ne povzročajo dejanske škode n. pr. pri kršitvah dolžnosti v stražni službi, pri lažjih kršitvah subordinacije, ko se

lajiki prav radi izpodtaknejo ob interpretaciji, da treba „predpostavljena“ istovetiti z „višjim“, kakor se je praksa, sledeč voj. kasacijskemu dvoru, razvila. Tožbe vojaških sodnikov, če pride takšen „lažji“ slučaj pred sodišče, češ, on bi bil kakor stotniški poveljnik stvar sam v roke vzel in jo rešil brez kazenske ovadbe — so vsakdajna prikazen pač za vsakega voditelja glavnih razprav na fronti. To velja pa tudi, da pridem na drug, sicer ne vojaški, pa vendar soroden delikt, še prav posebno za tatvine, storjene na kvar vojaku-tovarišu. Vsakega poznavalca teh razme kar bode v oči različna praksa: Pri eni stotnji pride za vsako malenkost kazenska ovadba, pri sosedni — pa nobena, tudi za večje stvari ne, čeprav bona fide!

Izmed splošnih deliktov — popolni ne moremo biti — naj omenimo le še nekatere. Posiljenja so se pripetila tudi na fronti, ali bolje povedano neposredno za fronto, pridejo pa tudi kazenski spisi s posiljenjem iz zaledja na fronto. Ocenjujejo se vseskozi jako milo. Primer detomora, storjenega v prvi vasi za avstro-ogrsko-nemško fronto v Voliniji je vzbudil pri vojaškem poljskem sodišču seveda senzacijo; dejanski stan je bil povsem jasen, kazen, ki se je izrekla, je bila najnižja, kakor jo pač kazenski pravdni red dopušča. Dočim je temeljila skrajna milost sodnikov v takih slučajih na vzrokih, ki imajo svoj psihološki izvor v vojnih razmerah, prišla je pri celi vrsti deliktov vpoštev predvsem diskrepanca med vojaškim kazenskim zakonikom in ogrskim civilnim kazenskim zakonikom. Razsojanje o manj važnih deliktih, n. pr. malih tatvinah, goljufijah, hazardni igri je stalo za ogrskega vojaškega lajika sodnika pod utisom ogrskih določb, ki imajo tudi druga načela glede preganjanja takih deliktov, še prav posebno, ako je bil delikt začet v ogrskem zaledju n. pr. med dopustom.

Tu naj se pokaže, kako tehtni pomisleki govore zoper prakso, da naj sodi o vseh deliktih, ki jih je vojak nekoč za vojnega časa storil v zaledju in jih prinese — po načelu personalitete — na vojno polje s svojo osebo, — vojaško poljsko sodišče. Celokupna judikatura trpi vsled tega, to je gotovo. Pred vsem obremenjuje to poljska sodišča z deli, ki se prav nič ne tičejo prave naloge poljskih sodišč: varovati in podpirati disciplino na bojnem polju. Drugič pa pomeni to tudi skrajno nepravilnost napram obdolžencu, ki se prikrajša in oškoduje tako glede ne-

posrednosti dokazov, kakor tudi glede rednih lekov. Tisto „prekladanje aktov“ (Aktenschiebung) iz zaledja na bojno poljo pa ima še druge neprilike za posledico! Hudodelci, ki se dobro spoznajo na „tahiniranje“, vedo seveda za sredstvo, da pridejo iz bojnega polja nazaj v zaledje, in to po večkrat zaporedoma, in tako pride, da dobe sodnika za svoje čine še le — po več letih. Kar nič redkega ni, da taki spisi potujejo po 2 ali 3krat za obdolžencem k poljskemu sodišču, ko pa je tam akt za obtožbo zrel, se obdolženec — nahaja zopet v zaledju! Prav posebno velja to za take hudodelce, ki spadajo v preiskovalni zapor, ker so sami ob sebi begosumni in poleg tega kar najslabše vplivajo na svoje tovariše. Sicer je razpis vojnega ministrstva odd. 4/g št. 2145/17 intimiran z naredbo vrhovnega poveljstva št. 6474/just. ref. odredil, da se zaprtih obdolžencev ne sme pošiljati na fronto pred koncem kazenskega postopanja. Lepo in umestno bi bilo, da bi se sodišča v zaledju tega ukaza striktno držala! Sploh takih hudodelcev iz navade ne gre spravljati pred naglo sodbo, ker se dejanski položaj tekom 48 ur (§ 438 odst. 2 voj. k. pr. r.) sploh ne da razjasniti. Redni preiskovalni zapor je seveda le tedaj vsaj nekoliko mogoč, kadar se boji ustalijo ob eni črti, pa še tedaj primitivni poljski zapori ne dadó skoro nobene varnosti zoper pobeg. Ako se pa postavi hudodelca pri njegovi stotnji (bitnici i. t. d.) pod t. zv. strogo nadzorstvo, uide prej ali slej, najraje seveda v zaledje, — in daje s tem drugim najslabši vzgled. —

Ocenjevanje storilca po vojaških lajiških sodnikih kaže v splošnem strogo objektivnost. Malo preveč se vendar le ozirajo na dober popis in na dekoracije storilca. Seveda gre to predvsem na rovaš že prej povdarjenega naziranja, češ, hraber, drzovit vojak je dober del svojih grehov že odslužil z vojnimi štrapacami in izmil pego na časti. Kar mučno postane razpravljanje tedaj, ko gre za to, da naj se takemu dobremu vojaku odreče dekoracija ali pa odvzame šarža, ker je storil pred pridobitvijo šarže ali dekoracije kaznjivo dejanje, za katero se zahteva ex lege odpust šarže ali odvzete dekoracije sodbenim potom. Lajiki majajo z glavo, ko čujejo o tozadevnih zakonitih predpisih in lahko se trdi, da neracionalnost teh predpisov vseskozi pripisujejo temu, ker je svet „tuj celemu juristovskemu stanu“.

Ocena dokazov v poljskem postopanju trpi seveda silno vsled nepobitnega dejstva, da mora poljsko postopanje zaostajati daleč za ideali neposrednosti in ustmenosti postopanja. Dve tretjini slučajev, ki končajo pri glavnih razpravah v poljskem postopanju, sta nastali v zaledju ali pa v območju kakšne druge četne divizije. Dokazi so bili sprejeti deloma že v zaledju, deloma pri kakšnem drugem poljskem sodišču, mnogokrat s trudapolnimi rekvizicijami. Ko pride do glavne razprave, zasliši se obtoženca ob obtožbi, potem pa prične čitanje kazenske ovadbe, prečestokrat pobarvane, a ne obtožencu v prid; na to čitanje in tolmačenje v zaledju napravljenih izpovedeb prič jtd., brez konca in kraja. Obtoženec sliši sedaj prvič dobavljeni dokazni material, daje pojasnila, prereka trditve prič. Kje je resnica? Odgoditev glavne razprave bi bila mnogokrat potrebna, ali — prav čestokrat ni pričakovati niti od tega sredstva prave pomoči za iskanje resnice. Priče — zlasti še vojaki s fronte — po preteku pol leta skoro nikdar niso več pri prejšnem vojaškem oddelku, pa ko bi se jih zaslišalo vnovič, ostalo bi pač vse pri starem, ako se prič in obtoženca ne more zaslišati neposredno in hkrati: Vsakdo bi trdil svojo — na papirju. Psihološka presoja izpovedeb pade v vodo. Zatorej postane merodajen v prvi vrsti utis, ki ga napravi obtoženčeva oseba ob sebi in pa njegov službeni popis. Če je pogumen človek, ki se razume zagovarjati v strumni pozituri spretno in pa — na glas, ima nasproti „mutastim“ dokazom za svoje dejanje popirnim izpovedbam lahko igro! Končno je seveda veliko manjša nesreča, ako se krivec po nepotrebi oprsti, v primeri s slučajem, da se nedolžen po krivici obsodi. Prav obžalovanja vredno pa je raz etično stališče vsekakor, da zločinec, ki je že večkrat stal pred sodiščem in se „spozna“ ter ba zato krčevito taji in laže, dobi veliko boljšo pozicijo, kakor pa pošteni mož, ki skesano prizna in ima nameu poboljšati se . . .

Kakor rečeno, papirni dokazi so najhujša zadrega pri sodbah v poljskem postopanju. Priče je pač tudi tedaj, ako se nahajajo v poveljstvenem območju lastnega pristojnega poveljnika, včasih težko priklicati. Naj se pomisli na soške bitke, ko pri belem dnevu sploh ni bilo moči zapustiti strelske jarke in ko je bil tudi vsak mož, še celo pa vsaka šarža le-tam od sile potrebna. Eno pomožno sredstvo je pa bilo koj pri roki: pusti se, da za-

sliši priče ‚administrativno‘ njihov poveljnik. Prav ta vrsta papirnih dokazov pa zasluži najbolj skeptično presojo: Jezikovne težkoče, neokretnost v izražanju na obeh straneh, neizkušenost zaslišujočega organa, nekakšen strah zaslišanega pred svojim poveljnikom častnikom (če se ta sploh potruди in ne pusti samo narednika zasliševati) — vse to učinkuje, da nastanejo protokoli, katerih vsebina tedaj, ako pride do sodnega zaslišanja, izziva naravnost začudenje. Najmanjše, kar bi se moralo zahtevati, bi bilo, da se čitanje takih zapisnikov v dokazne svrhe kakor surrogat za sodne zapisnike kratko malo prepove, kakor hitro je vsebina količkaj odločilnega pomena! To pa še zlasti radi tega, ker vojaški lajiški sodniki, ki mnogokrat sami take zapisnike napravljajo, radi mislijo, da so — nezmotljivi, seveda še bolj kakor sodniki . . .

V enem pogledu bi se dalo poljski justici, ki se mora hočeš nočeš slednjič dati ponižati na zgolj „priznanjsko justico“ odpo-moči, namreč, ako bi se pokazalo na važnost dokazovanja z realijami. Res, da dokazi z realijami v poljskem postopanju, prenasičenem z delikti nepokorščine, niso baš na dnevnem redu. Pa vendar! Pri samopoškodbah, tatvinah z ulomom, ponaredbah listin bi morali biti vedno na razpolago. Gotovo: ako pride do dokazov z realijami, učinkujejo le-ti dokazi — tudi pri lajiških sodnikih povsem zanesljivo in prepričevalno. Nedostaje pouka poveljnikom pododdelkov, kaj prihaja v poštev za dokaz z realijami. Prav dostikrat se n. pr. pošlje denar, ki je tatu ostal od vkradenega prodanega blaga, za „corpus delicti“ (!); da bi pa pri samopoškodbah pregledali takoj po storitvi osumljenčevo puško, ali da bi se potrudili poiskati tisto sredstvo (včasih prav komplicirano pripravo!), s katerim je sprožil jeziček, ko se je obstrelil, — na to pa ne pridejo! Pa včasih je bilo tudi tako, da je stotniški poveljnik vse prav lepo poizvedel in realne dokaze ugotovil, pa — ovadba roma preko več višjih mest in dokazna sredstva, ki se dajo lepo prenesti, zastanejo nekje, da jih ni več na izpregled, ali pa se celo zamenjajo za druga, vdobnejša, kar se je tudi že pripetilo!

Pregled psiholoških strani razsojanja v poljskem postopanju opravičuje trditev, da vojaški kazenskopravdni red sicer za poljsko postopanje ni čisto za nič, da nasprotno more priti, ako se av-

ditor res potrudi, do pravičnih sodeb, in da tudi v resnici pride do takih, navzlic temu pa se ne da prerekati, da obstajajo nedostatki, katere velja odpraviti čim preje.

1. Sestava vojaških sodišč naj se vrši tako, da se vzame za voditelja glavne razprave skoziinskozi preizkušen, samostojen avditor, ki naj se sicer ne uporablja za pravdniške posle, še manj pa za zagovorniške. Tudi za pravdniške posle bodi nastavljen kolikor možno eden in isti avditor, če pa tega ni, vsaj eden in isti častnik iz vojaškega stanu, ki ima pravniško izobrazbo. Eden ali dva častnika, ki potrebujeta nekoliko odpočitka, se lahko dobota pri vsaki diviziji!

2. Vojaški lajiški sodniki morajo biti večji razpravnega jezika. Da se jih sme šteti za „može razsodnosti“ (služ. regel. I. del t. 704), treba je tudi, da so fizično polnoletni. Nominelno komandiranje, ki bi utegnilo obujati domnevo, da se vrši namenoma, je na vsak način opustiti. Za „frontne delikte“ treba dobrih frontnih častnikov za sodnike, komandiranje naj bi se izvajalo na podstavi v naprej določenega reda (turnus). Samo prve nižje sarže, ne pa še nižje sarže, naj bi bile poklicane za sodnike, kakor je to predpisano v §§-ih 53 odst. 2 in 55 zad. odst. voj. k. pr. r.

3. Zagovornik moral bi biti vsaj pri glavnih razpravah za hudodelstva, prav posebno pa pri naglih sodbah eden izmed odvetnikov (zagovornikov po poklicu) ali civilnih sodnikov iz vrste takih, v območju pristojnega poveljnika se nahajajočih častnikov ali njim enakih dostojanstvenikov. Komandiranje mladih poročnikov, ki svoje govorčke odjecljavajo, naj se opusti, sicer se poraja dvom, mari ni zagovornik samo pro forma poklican k sodišču.

4. Prezaposlenost poljskih sodišč na fronti s kazenskimi stvarmi, katere se poriva tja iz zaledja ali etape, bilo bi odpraviti. Predvsem zadev, ko je odrejen zavarovalni ali preiskovalni zapor, ne gre porivati na bojno polje. Seveda pa tudi preiskovalnega zapora, ki je enkrat ukrenjen, recimo zoper večkratnega ubežnika, ne gre ad hoc razveljaviti, zato, da se moža lahko odrine na bojno polje (kar se je prav dostikrat dogodilo)! Koliko moči gre v nič, ako se na pol obdelano kazensko zadevo odrine k nadomestnemu bataljonu, od tam k polkovnemu poveljstvu na bojnem

polju, od tu k vojaškemu sodišču. Le-to mora spise čisto z nova proučiti, potem pa dokaze pribaviti — rekvizijskim potom. Obdolženec tiči v poljskem zaporu, ali nevarnost, da pobegne, je kar največja; treba posebnih in podvojenih varnostnih odredb. Po obsodbi — pa pojde mož s prav tistimi varnostnimi odredbami, podvojenimi stražami itd. spet nazaj v zaledje — v vojaško kaznilnico, kajti, da bi se mu dalo odlog izvršitve kazni že celo ne gre, okužil bi na fronti svoje tovariše.

Pa tudi nevojaški, v zaledju storjeni delikti naj bi se opravili v zaledju, že za to, da se obtožencu n. pr. pri težko diffamujočih deliktih obvarujejo neposrednost dokazov ter redni pravni leki. § 470 voj. k. pr. r. nudi pravno podlago za odložitev obtožbe v takih difcilnih kazenskih stvareh, ki dojdejo iz zaledja na bojno polje.

5. Sodbo naj bi predavala pristojnemu poveljniku (če ta ponesrečena inštitucija sploh v tej obliki ostane) vedno skupno predsednik in voditelj glavne razprave. Justični referent naj se udejestvuje le pri poslih vojaškega pravdnika. Kajpada bi trebalo dati obtožencu v rednem poljskem postopanju devolutivno pravno sredstvo zoper sodbo, zlasti ker mora redovito ostati izvršitev kazni odgodena do demobilizacije; inace bi učinkovala pridobitev kazni na prostosti, kakor zavarovanje za življenje, vsaj na fronti! Samo pri naglih sodbah bi smelo ostati pri tem, da obdrži pristojni poveljnik zadnjo in odločilno besedo brez pravnega sredstva zoper njo. Ali ta ultima ratio nagle sodbe smela bi se upotrebti zgolj pri strogo vojaških deliktih in pa pri najbolj prostaških splošnih deliktih, smrtna kazen pa naj bi se smela izvršiti le tedaj, ako se razpase splošna nasilna nebrzdanost (§ 435 od. 2 voj. k. pr. r.) ogrožujoča vsako redno disciplino, to pa na podlagi ustno utemeljene sodbe. Pismena izdelava naj bi sledila, naj bi ne bila za predpogoj izvršitve sodbe.

Kako neracionalna je določba, da v poljskem postopanju ni nobenega redovitega pravnega leka, naj se razvidi iz nastopnih uvaževanj. Ako se odloči pristojni poveljnik, da kaznuje n. pr. častnika radi samovoljne odstranitve disciplinarno, onda ima častnik zoper to odločbo pravni lek pritožbe na višjega poveljnika (n. pr. od divizionarjevega ukrepa na kornega poveljnika). Če ga pa da kaznovati sodnim potom, onda častnik nima ni

kakšnega devolutivnega pravnega leka na razpolago. In vendar je gotovo treba častniku v drugem slučaju še veliko bolj pritožbe, da se more ubraniti madeža na časti — kazenskosoodne obsodbe!

Dokler pa se v rednem poljskem postopanju ne uvedejo pravna sredstva z devolutivnim učinkom, bilo bi pa najmanje, da se vsaj prošnje in pritožbe, ki jih hoče obsojenec po §-u 476 odst. 2 voj. k. pr. r. uveljaviti, pravilno protokolirajo in če treba prednašajo od zagovornika pristojnemu poveljniku, ki končno tudi o teh prošnjah in pritožbah odločuje.

6. Da je postaviti za predsednika pri glavni razpravi častnika, ki ima šaržo, da dobi vsaj službeno prednost pred voditeljem razprave, to je raz vojaško stališče ne samo umestno, ampak tudi potrebno. Priznam pa, da se ta nazor ne more šteti za communis opinio omnium — auditorum. Toda čisto odveč pa je, podajati predsedniku razprave kaj drugih pravic, kakor vodstvo discipline na glavni razpravi.

7. Vrhovno poveljstvo je v mnogih naredbah po pravici navkazalo, da je paziti na neposrednost dokazov. Toda s pravim uspehom! Da bi se pa v primerih, ko kaže glavna razprava, da brez neposrednih, psihološko menjevanih dokaznih sredstev ni moči dobiti prave sodbe, vendar le dala neposrednosti veljava, naj bi imelo poljsko vojaško sodišče možnost, da na glavni razpravi izreče: tu treba neposrednosti dokazov, za to se razprava odgodi, dokler bo možnost provesti dokaze neposredno. To bi bilo le razširjenje že obstoječe pravne misli, izražene v § 470 odst. 1 voj. k. pr. r.

8. Prav gotovo bi bilo umestno, odkazati vse obtožbe radi pregreškov senatu treh sodnikov (§ 53 voj. k. r.).

9. Potrebno bi bilo tudi razzodišče, kjer bi se izenačevala praksa glede postopanja pri poljskih sodiščih. Na primer: nekatera sodišča smatrajo to, če se sné rezervna porc ja prehrane, za ta, druga za čisto drugačen delikt; nekateri justični referenti spravijo (seveda z generelno dovolitvijo pristojnega poveljnika!) vse, drugi nobenih samovoljnih odstranitvev pred glavno razpravo; tod se odgodi skoraj vsaka, drugod malone nobena izvršitev kazni! Da tudi sodišče vrhovnega poveljstva v teh vprašanjih ne more enotno učinkovati, ker je samo kolebalo zdaj na ostrejšo,

zdaj na milejšo plat, je jasno. Treba bi bilo inštitucije nadzornika poljskih sodišč, ki bi pač moral ostati z vsemi sodišči v dobrem stiku in bi vplival na sodnike „z uma svitlim mečem“, a ne z dekretiranjem! —

* * *

To bi bila vprašanja, ki so bila vsaj ob koncu svetovne vojne najbolj pereča.

V splošnem mislim, smo pokazali, da gre vse za tem, da se kolikor moči utesné pravice pristojnega poveljnika in vzpostavijo prave naloge — sodnikov. Morebiti še ni prišel čas, da se cel inštitut pristojnega poveljnika vrže med staro šaro, ali pustiti mnogoterim pristojnim poveljnikom, po sposobnosti, čutu pravičnosti in tudi — dostojnosti! — zelo različnim, da gospodarijo po svoji glavi in volji, to ne pojde več!

Za bojno polje treba predvsem poskrbeti avditorjev, voditeljev glavnih razprav in naglih sodeb, ki so glede znanja zakonov, glede izkustev življenskih in psiholoških na višku, ki razpolagajo z vsem potrebnim taktom, pa tudi z odpornim hrbtiščem, če treba uveljaviti — pravico! Tedaj bodo vojaška sodišča, — pa naj si prevladuje v njih lajični element, samo da je dober in prost demagogije — zavetišča nedolžnih, a tudi krepka opora discipline.

Enotno nadzorstveno oblastvo v kaznilnicah in jetnišnicah.

Andraž Jeglič, višji državni pravdnik.

Izvršitev kazni v naši državi ni enotna; enotnost dosežemo šele z enotno vrsto kazni in z izenačenjem ustroja zaporov.

Namen tega spisa ni, baviti se z vprašanjem, katero vrsto kazni, kateri kazenski sistem bi morali uveljavljati v naši državi. Bodemoli obsojali na težko ječo, ječo, na robijo, na strogi zapor, na zapor ali na zatvor, brezdvomno bodo kazni morale biti take, da jih bomo mogli izvrševati v zaporih, ki so nam